

Klasiko bitxi • arront klasiko

Joxemiel Bidador

Baztango euskal idazleen berri laburra (V)

Baztango euskal idazlez osaturiko gure zerrendarekin jarraituz, aste honetan Elizondoko hiru egile eta Arraiozko beste bat badakartzaguz: Bernardino Biguria idazle eta itzultzaile oparoa, Biela eta Lazkoz olerkariak, eta Arraiozko Artzaia lexikografo aparta.

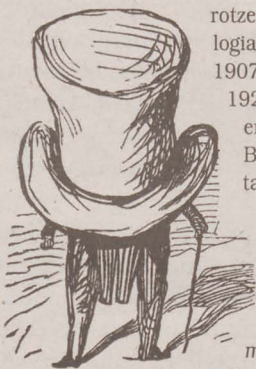
Paskual Bernardino Biguria

Ozta 1871-1932, *Elizondo*) Euskararen alde zein euskaraz lan eskerga burutu zuten fraide kaputxinoek Nafarroan 36.eko gerratearen aurretiko urte itxaropentsuetan. Paskual Bernardino Biguria Ozta kaputxino talde horretako kidea genuen. Bejondeiola horregatik. Elizondon 1871.eko maiatzaren 20an jaioa, apez sekularra egin zen lehenbizi, Lizasoko erretoare aritu zelarik; haatik, ez zuen bult luzez iraun Ultzamako herrian, eta Asiskoaren itzalera bildurik, buruñurdunen jantzi nabarra aukeratu zuen bizi-lege 1901.eko maiatzaren 21ean Zangotzan. Orduz geroztik Elizondoko Frantzisko anaia izanen genuen. Hondarribiko eta Donostiako lekaidetxeak izan zituen ohiko bizitoki hautak, 1932.eko uztailaren 4ra arte, ezbehar zozo batek eraginda, giputz hiriburuan etxeko elizaren teilatutik behera zendu zen arte hots. Biguriak euskal literaturaren historiarako hainbat lan utzi zigun. Lehenbizikoa, 568 orrialdeko *Kristaua bere pont-elizan: Iruñako Lorenzo Doitsuko Arim-artzai argi Zelayeta-ko Marzelo jaunak bere eliztarrentzat egin eta Elizondoko Prantzisko Aita Kaputxinoak euskeratutako eliz-liburuba*, Tolosako Eusebio Lopez-en etxean, 1910 eta 1911 urteetan, Errezuko Marzelo Zelaia eta Esparzak ondu lanaren itzulpen zuzena. Liburu hasieran itzultzaileak euskaldun kristauari eskaini zion hitz bi dugu Elizondokoak berak sortutako pasarte bakarra: «Eskutan dezun eliz-liburu eder au euskeratuko ote nuban galde egin zidaten. Ezin geyagorano lanpeturikan nengon, nerretzat gauz oso zailla zan, bereala egin bear zan, alde guzti-yetatan eragozpen-trabak sortzen ziran. Baiñan euskaldunen alde zerbait egin nezakeala gogoratu bezin laster, erantzun nuban: euskeratuko ez det, ba? Pozik alere! Beratikan abiyatuko naiz: ni baiñon euskaldun obeak bazter bakoitzean iru edo lau arkituko dituzu, ni baiñon euskal-zaleagorikan ordea, ifion ez. Gora gure euskera maitagarriya!».

Biguriak argitaratu eman zuen bigarren idazkia ez zen itzulpen soila, sormeneko *Lore usaidun mamitsuak* baizik, Tolosako Gipuzko argitaldarian, 1922.ean. Elizondokoak hil berria zen Txomin Agirreri opa zion lana. Eskaintzan lagunak zirela zioskun, eta bera-ri galdetu zion ea bere liburu argitaratzea komenigarria zenetz, izan ere, idazkiok Euskal Esnalekoek antolatutako sariketan aurkezturiko eta ez saritutakoak baitziren. Edozein modutan ere, lan honen bigarren edizioa izan zen, Iruñean 1932.ean agertu zen *Loretegi berria* hain zuzen. Honen hitzaurrea Azkuek berak egin zuen, eta ezin samurrago agertu zitzaigun euskaltzainburua: «Loretegi berri oni usain ederra dario. Izanak eztu izena gezurtatzen. Gai asko darabiltzki, yakingarri eta onurakorrak gehienak, eta bakoitza ederki azaldu ondoren, amaitzat, irakaspene egoki bat ateratzen du».

Jose Tadeo Biela López (1875-1935, *Elizondo*) Idazle hau Elizondoko Dolae-txean jaio zen 1875.ean. Gaztaroa, berriz, Lesakan eman zuen bertako organojolea zen bere osaba Frantzisko Bielarekin. Eliz ikasketak hasi bazituen ere, filosofiako hirugarren ikasturtean geratu zen. Aparteko abeslaria, Iruñeko orfeoien tenore bakarlaria izan genuen. Añamendi entziklopedian beranduko idazle aurkeztu zigun Estor-nesek, bere lan argitaragabe gehienak galdutzat eman behar direla azpimarratuz. Edozein modutan ere, Biela izkiriaturiko olerkiren bat edo beste gozatzeko aukera badugu, esate baterako 1927.eko *Euskal Esnalea*-n agertu zen «Umezumari» izenburukoa.

Jabier Lazkoz Biguria (1887-1965, *Elizondo*) Elizondoko Arandegi etxean 1887.eko abenduaren 3an sortua; lehenbiziko ikasketak Leka-

rotzen burutu ostean, teologia Comillasen egin zuen 1907-1914 bitartean, 1922.ez geroz Zigako erretorea izan zelarik. Berrogeita urte luzeetan bertan jardun ondorean, Zigan zendu zen 1965.ean. Berreziki erdaraz idatzi zuen Lazkozek, *Pregón, El Pensamiento Navarro, La Verdad*, eta *El Bidasoa* aldiz-

karietan, azken honetan gutxiz gehien. Euskaraz taxutu zituen gehienak, ordea, argitara gabe geratu ziren, ezagutzera eman zituenak oro bertsoak izan zire-larik, bai hiriko elizan herriak kantatutakoak, bai Oleriti aldizkarian zein *Eusko Olerkiak* bilduman Santi Onaindiak argitara eman zituenak: «Goizian goizik, argitu gabe / Bagoazi auzokuak / Aldapa goiti, mendi goyara / Nasiak gazte ta zarrak. / Irazela-yan, egun osoan / Negurtzen garen indarrak / Neskatxak, baki, bai ta metatzen / Euskaldun mutil azkarrak».

Paulo Arozena Urrutia (1896-1964, *Arratzo*)

Arratzen 1896.eko otsailaren 23an sortua, kaputxinoen abaroan sartu zen 1914.ean Arraiozko Artzaia izen berria hartuz. Iruñean 1922.ean apez-tu ostean, denbora laburra eman zuen gure artean, 1931-1963 urte bitarte luzean Guam uhartean eta Manilan ibili baitzuten misiolari. Euskal Herri-ira izuli eta gutxira zendu zen, 1964.eko urtarrilaren 31n, Iruñean. Euskal lanak *Irujarrengo Prantziskotarra*-n eta *Zeruko Argia*-n hasi zen argitaratzen, 1922.ez geroz, hitz lau zein bertsoz, eta *Begi-beltx* ezizenez gutxiz gehien. Ezagunagoa dateke, ordea, hiztegi gintzan egin zuen lanarengatik. Euskararen Adis-kideek Iruñean 1926.ean antolatu zuten lehiaketaren gaien artean Azkueren hiztegiaren ez dau-den hitzen zerrenda osatzeko proposatzen zuena bazegoen. Ohi zenaren kontrara, gai honen inguruan bost lan aurkeztu ziren, haietariko hoberena Aroz-enak aurkeztu zuena izan zelarik.

etorri ahalean

Patziku Perurena

ooo

Izenetik izanera gogoazuri

EGUBERRIETAN GURE intelektualen kontuak leitzen aritua nauzu: Aberriaren Alde, Gogoa Zubi, Euskal Herria Krisian, Hau da ene ondasun guzia... Espero bezalatsu, erudizio eta arrazoi ikargarriz sena eta bihotza galduxeak harrapatu ditut gure erlijioso zahar zibilberitu uestekook. Beste ezpal batekoa da «Sarri», jakina. Eta errespetoz edo, beretzako «Xarra» denaren sermoitik bilduko ditut zirtzilkeria batzuk:

«Tradizio laburreko hizkuntza batek aukera ugari eskaintzen ditu ia ezerezetik sortzeko, eraikitzeko, ikertzeko, esperimentatzeko, jolasteko, tradizio higatu eta ajetsuegi baten zamarik gabe bide egiteko». Euskara tradizio «laburrekoa»? Bo bo! Euskaradun Herriak inoiz arimarik (jakite noblerik) izanen badu, hain zuzen ere, euskararen tradizio zaharregi horren zainetatik atera beharko du, edo anemiak galduko du.

«Politikoki hain bihurria al da onartzea euskaltzale guztiak ez direla abertzale, abertzale guztiak euskaltzale ez diren bezalaxe». L. Fernandez kazetari fina datorkit gogora, leitzar baserritar falanjista euskaldun batekin gerrako kontuak berritzen: «eta zuek orduan Francoren alde behartuta...?» esaten ziola behin eta berri. Eta ni lotsatua, bazterrean. Eta beste muturrean berdin, beren artaldeko ezin sentituz zeharka begiratzen nauten «jator» horiekin. Gauza batek pozten natxok, Xarra: zenbat eta euskaldunago, orduan eta bakarrago, eta arrotzago. Horixe duk nere kontsolamendu bakarra.

«Euskararen gune berriak sortzen ari garela erantzungo zait, eta hori hala bada ere, beti harritu izan nau gune berriak sortzearekin pozten den baina betikoak galtzearekin kezkatzen ez den hiri-aire halako horren sufizientziak».

Sufizientzia? Omnistzientzia esan nahiko huan. Saizarbitoriaren azpiohar honi begiraioak: «Noiz-bait hitzegin beharko dugu baserritar atzo kaleratu moddernoez, hitano femeninoa menderatzea kapital intelektual bakartzat dutenez, eta beren lehengusu-lehengusinen etxe-ko euskara hain ederra gorde-berek ahantzi egin dutela diote, eta gaztelera inpresentable baten exhibizioa egiten dutenez». Esate batera, ezerez horixe nauk ni Xarra. Erdarak ongi (?) ikasi, neure hizkuntz altxor bizia atzendu, eta Europako nobela moderno sikipatologiko guziak xalakatu ondoren, bizitza arrazoi hutse dela euskañolez esaten ikasi arte, ez ninduke deus munduan. Hori ikasia zeukeat ongi, eta alde bat utzia.

«Hizkuntzarekin lehiatu ez den eta lehian lortutako etekinekin gozatu ez den hiztun erdi teknokrata erdi indiferente horrek ez du ulertuko esaten ari naizena, eta ez lidake axola haundirik ere». Baina nere nazka hortik zetorrek, Xarra. Izan ere gizarte osoa eskutik daraman teknokrata horixe baitaukat euskararen anima pixar guziak ukatzeko edo estaltzeko bazter guzietan ipinia. Zerbait esateagatik, Miramar jauregian ikusia nagok ni, kritikari euskañol katedradunak Bidasoaz haruzko poesia trufaz goroztatzat jotzen. Baita politika linguistikako arduradun, euskara teknikari, kultur zinegotzi eta gisako teknokrata ipurtxuri franko ere, ergelkeriarik politenetan milioiak xahutzen eta tajuzko lan bakanei arnasa ere ukatzen. Inorena baino lehen, bere kosetxako lakra honen aurka egin beharko likek limplieza nordea galduta dabilen abertzale jendaje xiroldu honek, duintasun zipitzik izanen bala, baina...

«Ez dauka nork bere burua, eta nork bere historia ukatu beharrik, duintasunez ibiltzeko» diok hik ere, Xarra, eta bapoak gaudek gu hirulauden zuriko gogoaz iraultzeko!

Ziria

Kulunka

• Motxorrosolo •

EGOERA BERRIAREN BESTE ADIERAZLEETAKO BAT SEASKARI EGIN proposamena da. Edukiari erreparatuz gero, barnean pozoia duela dirudi; alta, egiazko hordagoa dela ezin uka. Era guztietara, Frantziako Gobernuaren jarrerak, funtsik izanik, arerioa mugiarazten duela frogatzen du.